Часопис Київського університету права

Український науково-теоретичний часопис

Заснований
у жовтні 2001 року

2023/2

Виходить
4 рази на рік

Київський університет права НАН України
Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України

ISSN 2219-5521

«Часопис Київського університету права» внесено до переліку фахових видань за спеціальністю «Юридичні науки», категорія «Б»
(наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019)

Журнал внесено до міжнародних наукометричних баз

HeinOnline (США)
та
«Index Copernicus International» (Польща)

Рекомендовано до друку Вченою радою Київського університету права НАН України
(протокол № 4/1 від 29.06.2023)
Вченою радою Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України
(протокол № 4 від 30.06.2023)

Передплатний індекс 23994

© Київський університет права НАН України, 2023
© Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України, 2023

Редакційна колегія

Шемшученко Ю. С. – доктор юридичних наук, професор, академік НАН України, директор Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України (1988–2022 рр.) (*головний редактор*);
Бошицький Ю. Л. – кандидат юридичних наук, професор, заслужений юрист України, ректор Київського університету права НАН України (*заступник головного редактора*);
Коваль Я. С. – кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри міжнародного менеджменту (*відповідальний редактор*);

Андрійко О. Ф. – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України, завідувач відділу Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України;
Батанов О. В. – доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України;
Беззубов Д. О. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного права та галузевих правових дисциплін, Київський університет права НАН України;
Білоцький С. Д. – доктор юридичних наук, професор, професор Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
Гулієв А. Д. – доктор юридичних наук, професор Національного авіаційного університету;
Копиленко О. Л. – доктор юридичних наук, професор, Академік Національної академії наук України, академік Національної академії правових наук України;
Короєд С. О. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри Університету Короля Данила;
Костенко О. М. – доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач відділу Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України;
Кулинич П. Ф. – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, провідний науковий співробітник, керівник сектору Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України;
Ладиченко В. В. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри Національного університету біоресурсів і природокористування України;
Медведєва М. О. – доктор юридичних наук, професор Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
Оніщук М. В. – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, ректор Національної школи суддів України;
Пархоменко Н. М. – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України;
Подорожна Т. С. – доктор юридичних наук, доцент, професор Львівського торговельно-економічного університету;
Попко В. В. – доктор юридичних наук, професор Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
Перелигіна Р. В. – кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального права та процесу, завідувач аспірантури, Київський університет права НАН України;
Ракіпова І. В. – кандидат юридичних наук, доцент Національного університету «Одеська юридична академія»;
Софінська І. Д. – доктор юридичних наук, доцент, професор Навчально-наукового Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»;
Тимченко Г. П. – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України;
Удовика Л. Г. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри Запорізького національного університету;
Усенко І. Б. – кандидат юридичних наук, професор, заслужений юрист України, завідувач відділу Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України;
Шатіло В. А. – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, завідувач кафедри Національного транспортного університету;
Шимон С. І. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри Київського національного економічного уні-верситету імені Вадима Гетьмана;
Шишка Р. Б. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія»;
Шпакович О. М. – доктор юридичних наук, професор, професор Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Іноземні члени редакційної колегії

Амір Ібрагім огли Алієв – доктор юридичних наук, професор, декан юридичного факультету Бакинського державного університету (Азербайджан);
Райнер Арнольд – доктор права, професор Університету Регенсбурга (Німеччина);
Вільям Е. Батлер – доктор права, іноземний член НАН України, заслужений професор Лондонського університету, професор Школи права Університету штату Пенсильванія (США);
Камал Макілі-Алієв – доктор юридичних наук, старший викладач Університету Малме (Швеція), дослідник юридичного факультету Лундського університету (Швеція) та Інституту Рауля Валленберга (Швеція);
Адам Махарадзе – доктор юридичних наук, професор, декан юридичного факультету Батумського державного університету імені Шота Руставелі (Грузія);
Вероніка Сікора – доктор права, професор, декан юридичного факультету Дебреценського університету (Угорщина); **Герберт Шамбек** – доктор права, професор (Австрія);
Анджей Шміт – доктор права, професор, завідувач кафедри факультету права та управління Гданського університету (Польща).

ЗМІСТ

Шемшученко Ю. С. Організаційно-правові проблеми екологічної безпеки України в умовах воєнного стану 9
Бошицький Ю. Л., Перелигіна Р. В. Аспірантура Київського університету права НАН України в умовах війни: неперервність наукового пошуку 13

Теорія та історія держави і права. Філософія права

Браславець О. Ю. Римське право як методологічна основа правознавчих дисциплін: пропозиції щодо зміни дидактичної та наукової парадигми для закладів вищої освіти України 16
Кривицький Ю. В. Вплив правової культури на ефективність реалізації правової реформи 22
Кальмук І. П. Філософський аспект законодавства України під час війни 27

Конституційне право. Муніципальне право

Батанов О. В. Людина і муніципальне право: взаємозв'язок та розвиток 32
Батанова Л. О. Теоретико-правові засади аудиту в митній справі 37
Вагін А. І. Пряма дія норм Конституції України 41
Гриньо Д. Д. Обмеження прав і свобод людини в умовах воєнного стану в Україні 45
Кравцова Є. О. Система принципів волонтерської діяльності в Україні 49
Крусян А. Р. Конституційне регулювання права на підприємницьку діяльність: порівняльний аналіз законодавства Естонії, Латвії, Литви та України 53
Руденко В. В. Проблематика притягнення до відповідальності за порушення муніципального права України 57
Харитоненко І. О. Правові засади забезпечення кібербезпеки України в умовах цифрового комунікативного середовища 61
Шатіло В. А., Мусієнко А. Д. Конституційні права дитини і міжнародні стандарти їх захисту в умовах воєнного стану 64

Адміністративне право і процес. Фінансове право. Інформаційне право

Бердиченко І. О. Деякі питання удосконалення вітчизняного законодавства щодо розбудови державних інституцій у сфері протидії організованій злочинності 68
Бригінець О. О. Актуальні проблеми підвищення рівня банківської безпеки України 73
Матвєєв С. В., Романова О. М. Юридичний механізм обмеження прав людини в умовах воєнного стану в Україні 76
Токарєва К. С. Адміністративно-правовий статус правоохоронних органів: поняття і структура 80
Яра О. С., Гулак О. В., Слюсаренко С. В., Масьондз С. О. Публічний контроль за стратегічними об'єктами в процесі реформування державних підприємств 84

Проблеми цивільного, господарського, трудового права та права соціального забезпечення в Україні

Антонова О. М. Реклама як інструмент формування бренду закладів вищої освіти в сучасних умовах 89
Бондарчук Ю. В. Інформаційно-правове забезпечення сфери психічного здоров'я у країнах Європи та США 99
Ботнаренко І. А., Гриньків О. О. Психологічне насильство як форма домашнього насильства 104
Бочарова Г. О. Система соціального захисту жінок у контексті аналізу гендерних потреб 109
Митник У. М. Детермінація домашнього насильства в умовах воєнного стану 113
Пундор Ю. О. Про необхідність запобігання та протидії домашньому насильству в умовах воєнного стану 117
Фесик М. О. Методологічні засади дослідження проблеми цивільної процесуальної відповідальності 121
Шишка Р. Б. Про ст. 1 Цивільного кодексу України як камертон врегулювання цивільних відносин 125

Проблеми права інтелектуальної власності

Бощицький Ю. Л. Правове регулювання застави прав інтелектуальної власності у Німеччині 129
Бондаренко О. О. Стан правової охорони і захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності в Україні під час війни 134
Заєць О. І. Новітня парадигма непорушності права власності на землю 137
Савченко В. О. Проблематика авторського права на об'єкти, створені тваринами 141
Журавльова І. М. Персональні дані: використання, захист, розподілення під час надання гуманітарної допомоги 146

Аграрне, земельне та екологічне право

Коваленко Т. О. Особливості правового регулювання внутрішніх аграрних організаційно-управлінських відносин у агрохолдингах 152

Кримінальне право та кримінологія

Веселовська Н. О., Рєзнік М. О. Потенціал волонтера та його залежність від психотипу в контексті законодавчої новели щодо кримінальної відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги ... 157

Зміст

Глушко А. М. Особливості кримінально-правової кваліфікації дій особи за порушення законів і звичаїв війни ... 164
Гольдберг Н. О. Застосування примусових заходів медичного характеру як окрема диференційна кримінальна процесуальна форма ... 167
Канфуї І. В. Процесуальне керівництво прокурора на стадії досудового розслідування через призму типу кримінального процесу ... 171
Логойда В. М. Проблеми відшкодування витрат свідків за кримінально-процесуальним законодавством України ... 175
Семенюк Є. М., Перелигіна Р. В. Особливості кримінальної відповідальності за державну зраду (на прикладі України та держав Балтії) ... 180

Судоустрій. Прокуратура. Адвокатура

Дорошенко Л. М. Юридичний консалтинг у сфері M&A ... 183
Лисюк Я. Ю. Принципи цивільного судочинства як наукова проблема ... 186
Мельниченко О. В. Судова і арбітражна практика врегулювання договірних відносин у міжнародному приватному праві ... 191
Оніщук М. В. Суддівська освіта в Україні в умовах воєнного часу ... 196

Правова система України й міжнародне право, порівняльне правознавство

Антонюк А. Б. Міжнародний досвід відкриття матеріалів кримінального провадження іншій стороні ... 200
Білоцький С. Д. Міжнародно-правова доктрина КНР щодо базових положень міжнародного повітряного права ... 204
Давиденко В. В. Форми європейського соціального діалогу ... 207
Дір І. Ю. Роль самітів Європейського Союзу у процесі розширення ... 211
Іоніцой-Доценко О. П. Виключення учасника з товариства з обмеженою відповідальністю: досвід деяких європейських країн і перспективи правового регулювання в Україні ... 215
Солодка А. К. Переклад лінгвоправових явищ як акт міжкультурної комунікації різних правових систем ... 224
Хорватова О. О. Деякі питання міжнародно-правового регулювання використання технологій штучного інтелекту в сфері страхування життя ... 230
Ткач Д. М. План дій щодо лібералізації ЄС візового режиму з Україною: правовий аспект ... 233
Тринчук Ю. В. Загальні питання профілактики правопорушень у сфері податків і зборів в Україні: цілі, заходи, політика держави ... 238

Гість номера

Siyavush Bagirov. Analysis of the Khojaly Genocide from the prism of substantive and procedural legal norms: proceedings in absentia and jurisdiction problem ... 245
Jakub Stelina. Legal regulations regarding assistance to Ukrainian citizens in connection with the armed conflict on the territory of that state ... 257
Сіренко В. Ф. До питання про соціально-правову природу і співвідношення понять «право», «справедливість», «свобода» ... 261

Рецензії

Рецензія на підручник «Цивільне право України» ... 267
Рецензія на збірник матеріалів «Актуальні проблеми правотворення в сучасній Україні»: матеріали XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції ... 268
Рецензія на науково-практичний посібник «Вчинення консулом нотаріальних дій: теорія і практика» (з практикумом) ... 269
Рецензія на монографію «Український конституціоналізм: історія становлення та перспективи розвитку» ... 270

Редакційні повідомлення ... 272

Адреса редакції: 03142, м. Київ, вул. Академіка Доброхотова, 7а.
Головний редактор: +38(044)-423-74-71, +38(044)-409-23-28. Редактор: +38(067)-403-17-51.

www.chasprava.com.ua www.kul.kiev.ua
e-mail: chaspravak@gmail.com

Відповідальний редактор: *Я. С. Коваль* Художник *В. С. Жиборовський*
Комп'ютерне макетування *О. С. Бондаренко*

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 16356-4828ПР від 19.02.2010 р.
Підп. до друку 30.06.2023. Формат 60×84 $^{1}/_{8}$. Друк офсетний. Ум.-друк. арк. 30,9. Обл.-вид. арк. 35,6. Наклад 500 прим.
Видання та друк: Київський університет права НАН України. 03142, м. Київ, вул. Академіка Доброхотова, 7а. Тел. +38(044)-409-23-28.

Law Review OF KYIV UNIVERSITY OF LAW

Ukrainian scientific and theoretical periodical

Founded in October, 2001

2023/2

Published 4 times per year

Kyiv University of Law of the NAS of Ukraine
V.M. Koretskyi Institute of State and Law of the NAS of Ukraine

ISSN 2219-5521

"Law Review of Kyiv University of Law" is included into the professional publication list "Legal sciences", category "B"
(Ministry of Education and Science of Ukraine: order № 1643, 2019/12/28)

The journal is entered in the international scientific metric bases

HeinOnline (USA)
and
"Index Copernicus International" (Poland)

Recommended for publishing by Kyiv University of Law of the NAS of Ukraine Academic Council
(protocol № 4/1, 2023/06/23)
and by V.M. Koretskyi Institute of State and Law of the NAS of Ukraine Academic Council
(protocol № 4, 2023/06/23)

Subscription index 23994

© Kyiv University of Law of the NAS of Ukraine, 2023
© V.M. Koretskyi Institute of State and Law of the NAS of Ukraine, 2023

Editorial team

Yuriy Shemshuchenko, Dr. hab. in Law, Professor, Academician of the NAS of Ukraine, Director of V. M. Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine (1988–2022 pp.) (*Editor-in-Chief*);
Yuriy Boshytskyi, Ph.D. in Law, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Rector of Kyiv University of Law of the NAS of Ukraine (*Editor-in-Chief deputy*);
Koval Yana, Ph.D. (Public administration), associate professor, associate professor of international management department *(Responsible editor*);

Olha Andriyko, Dr. hab. in Law, Professor, Corresponding Member of the NALS of Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine, Head of the Department of V. M. Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine;
Oleksandr Batanov, Dr. hab. in Law, Professor, Leading Researcher of V. M. Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine;
Dmytro Bezzubov, Dr. hab. in Law, Professor, Professor of international law and branch legal disciplines department, Kyiv University of Law of the NAS of Ukraine;
Sergiy Bilotsky, Dr. hab. in Law, Professor, Professor of the Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv;
Arif Guliev, Dr. hab. in Law, Professor of the National Aviation University;
Oleksandr Kopylenko, Dr. hab. in Law, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of Ukraine, Academician of the National Academy of Law Sciences of Ukraine;
Sergey Koroed, Dr. hab. in Law, Professor, Head of the Department of King Danylo University;
Olexander Kostenko, Dr. hab. in Law, Professor, Academician of the NALS of Ukraine, Merited Figure of Science and Technology of Ukraine, Head of the Department of V. M. Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine;
Pavlo Kulynych, Dr. hab. in Law, Professor, Corresponding Member of the NALS of Ukraine, Leading Researcher, Head of Sector of V. M. Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine;
Viktor Ladychenko, Dr. hab. in Law, Professor, Head of the Department of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine;
Maryna Medvedieva, Dr. hab. in Law, Professor of the Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv;
Mykola Onishchuk, Dr. hab. in Law, Professor, Rector of the National School of Judges of Ukraine;
Natalia Parkhomenko, Dr. hab. in Law, Professor, Corresponding Member of the NALS of Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine;
Tetiana Podorozhna, Dr. hab. in Law, Associate Professor, Professor of Lviv University of Trade and Economics;
Vadym Popko, Dr. hab. in Law, Professor of the Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv;
Raisa Perelyhina, Ph.D. in Law, Associate Professor, Professor of Criminal Law and Procedure Department, Head of postgraduate department, Kyiv University of Law of NAS of Ukraine;
Inna Rakipova, Ph.D. in Law, Associate Professor of the National University "Odesa Law Academy";
Iryna Sofinska, Dr. hab. in Law, Professor of the National University “Lviv Polytechnic”;
Gennady Tymchenko, Dr. hab. in Law, Leading Researcher of V. M. Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine;
Larisa Udovyka, Dr. hab. in Law, Professor, Head of the Department of the Law Faculty of Zaporizhzhia National University;
Igor Usenko, Ph.D. in Law, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Head of the Department of V. M. Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine;
Volodymyr Shatilo, Dr. hab. in Law, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Head of the Department of Kyiv National Linguistic University;
Svitlana Shimon, Dr. hab. in Law, Professor, Head of the Department of Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman;
Roman Shushka, Dr. hab. in Law, Professor, Professor of the Department of Administrative Law, Intellectual Property and Civil Law Disciplines at the Kyiv University of Intellectual Property and Law of the National University "Odesa Law Academy”;
Olga Shpakovych, Dr. hab. in Law, Professor, Professor of the Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Editorial team foreign members

Amir Aliyev, Dr. hab. in Law, Professor, Dean of the Faculty of Law of Baku State University (Azerbaijan);
Rainer Arnold, Dr. hab. in Law, Professor of the University of Regensburg (Germany);
William E. Butler, Dr. hab. in Law, Professor, Foreign Member of the NAS of Ukraine and NALS of Ukraine, Emeritus Professor of University of London, Professor of Pennsylvania State University (USA);
Kamal Makili-Aliyev, Dr. hab. in Law, Associate Professor at Malmo University, researcher at the Faculty of Law of Lund University and at the Raoul Wallenberg Institute of Human Rights and Humanitarian Law (Sweden);
Adam Makharadze, Dr. hab. in Law, Professor, Dean of Law and Social Science Faculty of Batumi Shota Rustaveli State University (Georgia);
Herbert Schambeck, Dr. hab. in Law, Professor (Austria);
Veronika Szikora, Professor, Dean of the Faculty of Law of the University of Debrecen (Hungary);
Andrzej Szmyt, Dr. hab. in Law, Professor, Head of the Department of Constitutional Law and Administration of the Uni-versity of Gdańsk (Poland).

CONTENTS

Yurii Shemshuchenko. Organizational and legal problems of environmental security of Ukraine under martial law 9
Yurii Boshytskyi, Raisa Perelyhina. Postgraduate studies at the Kyiv University of Law of the National Academy of Sciences of Ukraine in the conditions of war: continuity of scientific research 13

State and law theory and history. Philosophy of law

Oleksii Braslavets. Roman law as a methodological basis of legal disciplines: proposals for changing the didactic and scientific paradigm for higher education institutions of Ukraine 16
Yurii Kryvytskyi. The influence of legal culture on the effectiveness of the implementation of legal reform 22
Iryna Kalmyk. The philosophical aspect of legislation in Ukraine during wartime 27

Constitutional law. Municipal law

Oleksandr Batanov. Human and Municipal Law: relationship and development 32
Lyudmila Batanova. Theoretical and legal principles of audit in customs affairs 37
Anatolii Vahin. Direct effect of the provisions of the Constitution of Ukraine 41
Dmytro Grynyo. Deliberation of human rights and freedoms in the minds of a war camp in Ukraine rights acting ... 45
Yevheniia Kravtsova. System of principles of volunteer activity in Ukraine 49
Angelica Krusyan. Constitutional regulation of the right to entrepreneurial activity: a comparative analysis of regulation in Estonia, Latvia, Lithuania, and Ukraine 53
Vitaliy Rudenko. Issues of prosecution for violation of municipal law of Ukraine 57
Ihor Kharytonenko. Legal principles of ensuring cyber security of Ukraine in the digital communication environment 61
Volodymyr Shatilo, Andrii Musiienko. Constitutional rights of children and international standards for their protection under the conditions of the state of martial 64

State governing and administrative law issues. Financial law. Information law

Iryna Berdychenko. Some issues of improving domestic legislation regarding the development of state institutions in the field of counteraction to organized crime 68
Oleksandr Bryhinets. Actual problems of increasing the level of banking security in Ukraine 73
Serhii Matvieiev, Olena Romanova. Legal Mechanism of Restriction of Human Rights under Martial Law in Ukraine 76
Kseniia Tokarieva. Administrative and legal status of law enforcement agencies: concepts and structure 80
Olena Yara, Olena Gulac, Sergiy Sliusarenko, Serhii Mosondz. Public control of strategic objects in the process reforming state enterprises 84

The issues of civil law, commercial law, labour law and social security law of Ukraine

Olena Antonova. Advertising as a tool for forming the brand of higher education institutions in modern conditions 89
Yuliia Bondarchuk. Informational and legal support of mental healthcare in european countries and the USA 99
Iryna Botnarenko, Oleksandra Hrynkiv. Psychological violence as a form of domestic violence 104
Halyna Bocharova. Women's social protection system in the context of gender needs analysis 109
Ulyana Mytnyk. Determination of domestic violence under the conditions of marital state 113
Yuliia Pundor. On the need to prevent and combat domestic violence under the conditions of marital state 117
Maria Fesyk. Methodological principles of the study of the problem of civil procedural responsibility 121
Roman Shyshka. About Article 1 of the Civil Code of Ukraine as a tuning fork for the settlement of civil relations 125

Intellectual property law issues

Yurii Boshytskyi. Legal regulation of the pledge of intellectual property rights in Germany 129
Olha Bondarenko. The state of legal protection and protection of intellectual property rights in Ukraine during the war 134
Olena Zaiets. The latest paradigm of the inviolability of land property right 137
Viktor Savchenko. Issues of copyright on objects created by animals 141
Iryna Zhuravleva. Personal data: use, protection, distribution in the course of humanitarian aid 146

Agricultural, land and environmental law

Tetiana Kovalenko. Peculiarities of legal regulation of internal agrarian organizational and managerial relations in agricultural holdings 152

Criminal law and criminology

Nataliia Veselovska, Maksym Rieznik. Volunteer potential and its dependence on psychotype in the context of the legislative novelty on criminal liability for the illegal use of humanitarian aid 157

Contents

Andrii Hlushko. Peculiarities of the criminal-legal qualification of a person's actions for violating the laws and customs of war 164
Natalia Goldberg. Application of compulsory medical measures as a separate differential criminal procedural form 167
Ivan Kanfui. Procedural management of the prosecutor at the stage of pre-trial investigation through the prism of the type of criminal process 171
Volodymyr Lohoyda. Problems of reimbursement of witness expenses according to the criminal procedural legislation of Ukraine 175
Yevhenii Semeniuk, Raisa Perelyhina. Peculiarities of criminal liability for treason (on the example of Ukraine and the Baltic States) 180

Judicial system. Prosecutor's office. Advocacy

Lina Doroshenko. Legal consulting in M&A sector 183
Lysiuk Yaroslav. Principles of civil procedure as a scientific problem 186
Oksana Melnychenko. Court and Arbitration Practice on Contractual Relations Regulation in Private International Law 191
Mykola Onishchuk. Judicial education in Ukraine under martial law 196

The legal system of Ukraine and international law, comparative legal studies

Anastasiia Antoniuk. International experience of opening the materials of criminal proceedings to another party 200
Sergiy Bilotsky. The International Legal Doctrine of the PRC on the Basic Provisions of International Air Law 204
Vitaliy Davydenko. Forms of European social dialogue 207
Ihor Dir. The role of European Union`s summits in the process of enlargement 211
Oleh Ioinitsoi-Dotsenko. Exclusion of a member from a limited liability company: experience of some European countries and perspectives of legal regulation in Ukraine 215
Anzhelika Solodka. Translation of linguistic and legal phenomena as an act of intercultural communication of different legal systems 224
Oksana Khorvatova. Some issues of international legal regulation of the use of artificial intelligence technologies in the field of life insurance 230
Dmutro Tkach. Action plan for liberalization of the eu visa regime with Ukraine: legal aspect 233
Yurii Trynchuk. General issues of prevention of offenses in the field of taxes and fees in Ukraine: goals, measures, state policy 238

Issue guest

Siyavush Bagirov. Analysis of the Khojaly Genocide from the prism of substantive and procedural legal norms: proceedings in absentia and jurisdiction problem 245
Jakub Stelina. Legal regulations regarding assistance to Ukrainian citizens in connection with the armed conflict on the territory of that state 257
Vasyl Sirenko. To the question of the socio-legal nature and the relationship between the concepts of "law", "justice", "freedom" 261

Reviews

Review of the textbook "Civil Law of Ukraine" 267
Review of the collection of materials "Actual problems of law-making in modern Ukraine": materials of the XIII All-Ukrainian Scientific and Practical Conference" 268
Review of the scientific and practical manual "Notarial Acts by Consuls: Theory and Practice" (with a workshop) 269
Review of the monograph "Ukrainian Constitutionalism: History of Formation and Prospects for Development" 270

Editorial message 272

The editorial office address: 7A, Akademika Dobrohotova street, Kyiv, 03142.
The editor-in-chief: +38(044)-423-74-71, +38(044)-409-23-28. The editor: +38(067)-403-17-51.

www.chasprava.com.ua www.kul.kiev.ua
e-mail: chaspravak@gmail.com

Responsible editor *Ya. Koval* The artist *V. Zhyborovskyi*
Computer premastering *A. Bondarenko*

Printed media state register certificate KV № 16356-4828 PR, 19.02.2010
Signed for printing 2023/06/30. Format 60×84 $^{1}/_{8}$. Offset printing. Conventional printed sheets 30,9. Published sheets 35,6. Sheet feed 500 copies.
Edition and printing: Kyiv University of Law of the NAS of Ukraine. 7A, Akademika Dobrohotova street, Kyiv, 03142, phone number +38(044)-409-23-28.

DOI: 10.36695/2219-5521.2.2023.48
УДК 811.111:340.113.1

А. К. СОЛОДКА

Анжеліка Костянтинівна Солодка, *доктор педагогічних наук, професор кафедри загальнотеоретичних правових і соціально-гуманітарних дисциплін Київського університету права НАН України, професор кафедри германської філології Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*[*]

ORCID: 0000-0003-1703-7996

ПЕРЕКЛАД ЛІНГВОПРАВОВИХ ЯВИЩ ЯК АКТ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ РІЗНИХ ПРАВОВИХ СИСТЕМ

Постановка проблеми. Розширення міжнародних контактів України потребує розробки лінгвістичних основ ефективної міжмовної комунікації. Сьогодні, коли активно розвивається військове, економічне та ділове співробітництво, зростає кількість транскордонних угод, учасники яких належать до різних юрисдикцій, здійснюється безліч міжнародних проєктів, окремі складові яких можуть регулюватися правом різних країн, юридичний переклад набуває все більшої актуальності. Юридична термінологія є однією з найскладніших і затребуваних сфер, у яких необхідне наукове осмислення теорії та практики перекладу.

Перед сучасною лінгвістикою постає завдання виявлення та вивчення факторів, що впливають на переклад юридичної термінології з української на англійську мову, аналізу наявних і розробки нових стратегій юридичного перекладу на основі серйозної міждисциплінарної взаємодії з юриспруденцією.

Актуальність питання зумовлена динамікою розвитку українського правового дискурсу, в якому співіснує різна за походженням термінологія – українська та запозичена. Це породжує необхідність диференційованого підходу до перекладу термінів українського права англійською мовою. Запропоновані в цій статті на основі лінгвістичного, юридичного та культурологічного аналізу перекладацькі підходи та стратегії озброюють перекладачів науково обґрунтованим і перевіреним на практиці інструментарієм для вирішення проблем юридичного перекладу з української мови на англійську мову.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За порівняно невеликий період часу у вивченні юридичної термінології пройдено доволі великий шлях: від визначення базових понять, дослідження семантичної, структурно-граматичної та функціональної специфіки юридичних термінів та термінологічних словосполучень (І. Усенко, Н. Шеремета, Т. Стоянова).

У сучасній лінгвістиці юридична термінологія вивчається у різних аспектах (когнітивному, прагматичному, антропоцентричному). Аналіз юридичної термінології проводиться у світлі юридизації природної мови (В. Згурська), у світлі вимог, що ставляться до мови права, правових культур і належності до національних правових систем, досліджується специфіка української юридичної термінології (С. Дорда, Н. Качмар,), вивчаються проблеми англійської юридичної термінології (Н. Яцишин). На особливу увагу заслуговують роботи, в яких проводиться порівняльний аналіз функціонування юридичних термінів в українській та англійській мовах (А. Ляшук).

Формулювання мети статті. Метою статті є висвітлення основних лінгвістичних та екстралінгвістичних факторів, що впливають на переклад української юридичної термінології на англійську мову, виявлення та класифікація труднощів цього виду перекладу, обґрунтування з лінгвістичної та юридичної точок зору стратегій вирішення проблем, що виникають при юридичному перекладі з української мови на англійську.

Викладення основного матеріалу. На сучасному етапі багато лінгвістів розмежовують поняття «термінологія» і «терміносистема». Термінологія розглядається як сукупність термінів. Терміносистема утворюється внаслідок упорядкування стихійно сформованої термінології, коли деяка сукупність номінативних одиниць, відповідних поняттям тієї чи іншої галузі знань, трансформується певним чином в організовану систему термінів із зафіксованими відносинами між ними[1].

До розряду дискусійних понять термінознавства належить поняття «термінополе»[2]. У лінгвістиці існують різні, часто несупадні визначення цього поняття. Попри наявність дискусійних термінологічних питань, з низки позицій можна назвати спільність погляду дослідників. Зокрема, це стосується розуміння термінологічного простору, який є «сукупністю терміносистем у мові професійної комунікації»[3].

© А. К. Солодка, 2023

[*] ***Anzhelika Solodka,*** *Doctor of sciences (Pedagogical), professor of the department of General theoretical law and social and humanitarian disciplines, Kyiv University of Law, National Academy of Sciences of Ukraine, professor of the department of German philology, V. O. Sukhomlynskyi National University of Mykolaiv*

Існують теоретичні вимоги, що пред'являються до термінів як за змістом, так і за формою у співвідношенні нормативних вимог і термінологічної реальності. До таких вимог відносяться: фіксованість змісту, точність, однозначність, незалежність від контексту, відсутність синонімів, стислість, систематичність і семантична вмотивованість. Термін в ідеалі максимально абстрактний, однозначний, стоїть поза експресією, міжнародний, логічний та систематичний[4]. Проте термінологічна реальність далека від змальованого вченим ідеалу.

Юридичні терміни розуміються як словесні позначення державно-правових понять, за допомогою яких виражається і закріплюється зміст нормативно-правових розпоряджень держави. В основні вимоги до юридичних термінів входять: однозначність, ясність, загальновизнаність, апробованість, стислість, самозрозумілість та стійкість[5].

Одним із аспектів вивчення юридичної термінології є розгляд її як частини юридичної техніки. Юридична техніка досі перебуває поза увагою лінгвістів, хоча, безсумнівно, має стати предметом вивчення у міждисциплінарному руслі.

Ще один аспект вивчення юридичної термінології – це юридична культура, що пов'язує в єдине ціле такі поняття, як право, культура і переклад. Витоки цього напряму розкриваються у змісті руху *Law as Culture*, що має місце в США. Прихильники напряму розуміють особливості правової системи (до яких можна віднести і специфічну для тієї чи іншої правової системи юридичну термінологію) як особливі форми прояву національної правової культури. Взаємодія правових культур здійснюється за допомогою юридичного перекладу, який є міжкультурним посередництвом у правовій сфері. Необхідність аналізу юридичного перекладу як складової частини міжнародного правового дискурсу, облік типології юридичних текстів і стилістичних різновидів мови права в перекладі, специфіка юридичного перекладу як акту міжкультурної комунікації наголошується у напрямі «Право як культура»[6].

Юридичний переклад у такому сенсі висвітлюється як культурологічний поворот у перекладознавстві в цілому. Про зміну вектора дослідження перекладу свідчить наявність такого домінантного поняття, як cultural turn (культурологічний поворот у перекладознавстві) та використання основних перекладацьких стратегій у світлі філософсько-культурологічного підходу.

Отже, юридичний переклад як складову міжнародного правового дискурсу можна розглядати із таких аспектів:

1) Історія та сучасність правого дискурсу, а також фактори, що визначають актуальність юридичного перекладу на сучасному етапі[7].

2) Необхідність обліку типології юридичних текстів і стилістичних різновидів мови права у перекладі[8].

3) Специфіка юридичного перекладу як акту міжкультурної комунікації, яка полягає передусім у його міждисциплінарному характері, оскільки він перебуває на перетині юриспруденції, лінгвістики та перекладознавства.

Переклад юридичних текстів будь-якого типу – від статутних законів до контрактів і свідчень у залі суду – це практика, яка стоїть на перехресті трьох сфер теоретичних досліджень: теорії права, теорії мови та теорії перекладу[9].

4) Професійні компетенції, необхідні для юридичного перекладу, що передбачають не лише високий рівень володіння іноземною мовою (включаючи мову в такій сфері професійної комунікації, як юриспруденція), а й ґрунтовну лінгвокраїнознавчу та лінгвокультурологічну підготовку, глибокі праві знання з права[10].

5) Юридичний переклад і порівняльне правознавство. Багато дослідників відзначають тісний зв'язок між юридичним перекладом і порівняльним правом. Часто дослівний переклад неможливий або не має великого сенсу. Знову ж таки, правильне знання іноземної правової системи є ключовим. Тому порівняльне правознавство та юридичний переклад нерозривно переплетені. Саме тому в юридичному перекладі надзвичайно важливі вміння та навички порівняльно-правового аналізу[11].

6) Проблема еквівалентності у крос-системному юридичному перекладі. Дослідники переважно сходяться на думці, що найбільші складнощі в юридичному перекладі виникають тоді, коли задіяні мови обслуговують принципово різні правові системи, якими є, зокрема, система загального права (до якої належать Англія та США) та система континентального права. Звісно ж, що такий юридичний переклад може бути обґрунтовано названий крос-системним (або міжсистемним)[12]. У цьому сенсі крос-системний юридичний переклад – це переклад, у якому задіяні мови, які обслуговують принципово різні правові системи, і який передбачає перехід із однієї системи юридичних координат у зовсім іншу систему юридичних координат.

У процесі дослідження факторів, що впливають на переклад юридичної термінології з української мови на англійську[13–15], встановлено труднощі, що виникають при перекладі юридичних термінів і фактори, які породжують ці труднощі:

1) Терміни, які відображають українську правову специфіку, з урахуванням термінологічної спадщини радянської епохи. Такі терміни включають господарське право та право оперативного управління, арбітражний суд, загальну спільну власність та спільну часткову власність, правовстановлюючі та правозасвідчувальні документи, землі населених пунктів. Для подолання труднощів перекладу застосовуються такі стратегії юридичного перекладу: термінологічне конструювання та стратегія «свідомих опущень». Наприклад: право господарського відання – *right of economic jurisdiction*, право оперативного управління – *right of operational management,* арбітражний керуючий – *court-appointed administrator*, землі населених пунктів – *populated area land/population centre land.*

2) Багатозначність і варіативність юридичної термінології. Такі терміни реалізуються в таких галузях права, як земельне право, податкове право, право інтелектуальної власності. Варіанти перекладу таких термінів англійською мовою часто не зафіксовані в українсько-англійських юридичних словниках (наприклад, *commerce, commercial dealings, market, trade, tradability, transferability, transactions, sale* тощо).

3) Невмотивованість і семантична непрозорість термінів. Тут прикладами є, зокрема, чотири терміни: валюта балансу – *balance sheet total*, облік по відвантаженню – *accrual basis accounting*, будівництво госпспособом – *force account construction* і забезпечувальні заходи – *provisional remedies*. У цьому випадку використовується третя стратегія юридичного перекладу – стратегія «свідомих спрощень», яка може використовуватися для семантично невмотивованих термінів у тому випадку, коли прямий англійський еквівалент українського терміна (будівництво госпспособом) є вузькоспеціальним (*force*), а прагматика перекладу вимагає забезпечення максимальної доступності перекладного тексту для розуміння цільовою аудиторією (*construction using internai resources*).

4) Юридична синонімія. Є випадки, коли слова, які є синонімами у загальнолітературній мові, позначають різні поняття в юридичній мові (слідство та розслідування – *investigation and examination*, санація та фінансове оздоровлення – *rehabilitation and financial recovery*). Зустрічається і протилежне. Терміни-синоніми в юридичній мові не є синонімами у своїх загальнолітературних значеннях (земельна ділянка та землекористування – *land plot and land holding*). Також існують терміни, які є синонімічними в одній галузі права та розходяться за значеннями в іншій (реєстрація та постановка на облік – *registration at the place of residence and registration at the place of stay*).

5) Термінологічні колізії, в рамках яких «зіштовхуються» терміни офіційних українських (перекладних) текстів міжнародних договорів і термінологія сучасного українського права. Наприклад, комерційні позначення та варіанти їх перекладу англійською мовою.

6) Міжмовна паронімія, наприклад, таких термінів, як *титул, новація, реформація балансу, об'єкт і суб'єкт*. Ці терміни свідчать про те, що в юридичному перекладі потрібно з особливою обережністю ставитися до «інтернаціоналізмів», оскільки уявлення про «міжнародний» характер саме юридичних термінів найчастіше виявляється помилковим: об'єкт – *object*, об'єкт оподаткування – *taxable item*; *object of taxation = purpose of taxation* – мета стягнення податків (діяч); суб'єкт злочину – *perpetrator of a crime, criminal subject of a crime* – предмет злочину.

Використовуючи стратегію «свідомих спрощень», можливо отримати ясні та компактні англійські еквіваленти українських юридичних термінів. Наприклад, суб'єкт правопорушення – *offender*, суб'єкт оперативне диспетчерського управління – *switchgear operator/company*.

7) Проблему українізмів, які неминуче з'являються у перекладному тексті як наслідок принципу першої асоціації та випадків міжмовної інтерференції. Прикладами є типові для юридичного слововживання (включаючи дієслівні обороти та прикметники), при перекладі яких англійською мовою в більшості випадків звучить іноземний «акцент», а саме: *володіти правом, знайти відображення в чомусь, від імені (договір укладено компанією «ААА» від імені Генерального директора), статутний капітал, зовнішньоекономічна діяльність, реквізити, відносини, відповідний.*

8) «Загальні термінологічні помилки», які є джерелом перекладацьких труднощів та нових значень термінів. Як приклад ми розглядаємо терміни злиття та приєднання як найменування двох форм юридичних реорганізацій, передбачених українським законодавством, та складнощі, пов'язані з їх перекладом англійською мовою. Основна причина таких складнощів полягає у зрушенні в семантиці англійського еквіваленту *приєднання*, що сталося не в мові, а у свідомості широкого кола користувачів, які вживають цей термін в іншому значенні, що не дозволяє використовувати його як пряму словникову відповідність українського терміна. Англійським терміном-еквівалентом є *merger*, визначення якого в англо-англійських тлумачних юридичних словниках показують абсолютний збіг зі значенням українського терміна *приєднання*, проте на практиці *merger* вживається у значенні *злиття*, при цьому словниковим еквівалентом *злиття* є термін *consolidation.*

Висновки. Юридичний переклад є більшою мірою актом міжкультурної комунікації, ніж власне міжмовної комунікації, оскільки у контакт вступають різні правові системи та культури, відмінністю яких пояснюється проблемність багатьох юридичних термінів для перекладу. На структуру терміна, на його переклад іншою мовою може значно впливати відмінність у побудові систем різних галузей права в різних країнах. Юридичні терміни в українській мові не завжди «композиційно» та/або юридично збігаються з термінами, які є їх еквівалентами в англійській мові.

В українській юридичній термінології: 1) існують терміни, які не мають аналогів у англійській мові та англосаксонському праві; 2) є багатозначні терміни, значення яких можуть бути полярними. В одному зі значень термін може бути відбитком української правової специфіки й суперечити англомовній і загальносвітовій практиці, в якій використовується фонетичний аналог лексичної одиниці, що є полісемантичним в українській мові; 3) продовжують існувати терміни, що виникли за радянських часів, включені в сучасне законодавство, але не розкриті в ньому чітко й тому потребують особливої обережності у перекладі; 4) існують терміни, які описують ту ж саму ділянку правового поля, що й терміни англосаксонського права, але інакше «членують» її; 5) неоднозначність розуміння одних термінів ускладнює переклад інших термінів, що входять до того ж термінологічного поля і які не становили б складнощів у перекладі, якби подібна неоднозначність не була властива термінологічному простору українського права; 6) виникають нові терміни, які вимагають диференційованого перекладу на англійську мову.

Проблеми перекладу термінів, що відбивають українську правову специфіку, можуть перекладатися так: 1) під час вибору еквівалента у складі існуючих англійських юридичних термінів потрібно враховувати розбіжності українського та англомовного законодавств; 2) при конструюванні нового англійського термінологічного поєднання, призначеного для передачі специфічних українських реалій англійською мовою, можна використовувати нетермінологічні поєднання, що є в англійській мові, або вдатися до калькування українського термінологічного словосполучення; 3) при конструюванні англійського терміна необхідно пам'ятати про систему перекладацьких координат, в яку має бути «вбудований» зазначений термін, якщо термінологічне конструювання застосовується до цілого термінологічного ряду.

Як обов'язкові компоненти перекладацької стратегії при доборі чи конструюванні англомовних еквівалентів тих юридичних термінів, які відбивають специфіку українського права, виділяємо такі: 1) перевірка компонентів українського термінологічного поєднання та його багатозначності; 2) перевірка компонентів потенційного англійського еквівалента та його багатозначності; в) їх зіставлення за обсягом значень; 3) розмежування квазісинонімів; 4) розгляд усієї тематичної групи (всього правового поля) в цілому; 5) облік словотвірних (мотиваційних) зв'язків; 6) стилістична перевірка компонентів українського (англійського) термінологічного поєднання за критерієм архаїчності.

Український правовий дискурс вирізняє висока динамічність, велика кількість, частота й деяка хаотичність змін у нормативно-правовому регулюванні. У процесі дослідження встановлено, що зміни в українському законодавстві, різні галузі якого можуть «запозичувати» один у одного термінологію, наповнюючи старий термін новим або додатковим змістом, можуть впливати на прийняття перекладацьких рішень під час перекладу з української на англійську мову.

У сучасному українському правовому полі мають місце термінологічні колізії, пов'язані з протиріччями між термінами чинного законодавства і термінологією міжнародного права.

Навіть одна розбіжність між значенням терміна в міжнародному праві та його значенням в українському праві може порушити всю систему перекладацьких координат, що базувалася на офіційних перекладних текстах міжнародних договорів і зумовити необхідність створення нової системи перекладацьких координат з урахуванням нових термінологічних реалій.

Ідентифіковано такі перекладацькі дилеми, які неминуче виникають у процесі юридичного перекладу: 1) пошук лінгвоправового компромісу. Рішення подібної дилеми здійснюється виключно контекстуально з урахуванням прагматичного аспекту тексту, що перекладається, і екстралінгвістичних факторів; 2) вузькопрофесійний характер термінологічних компонентів. Перекладач опиняється перед вибором між використанням терміна, який може бути не завжди зрозумілим або відомим адресату тексту, і описовим перекладом, якому може бути віддано перевагу з урахуванням прагматичного компонента перекладу та який має бути максимально компактним та прозорим; 3) наявність зрушень у семантиці юридичних термінів у лексичних одиницях та свідомості користувачів термінології. Перекладач має вибір: вибудовувати нову систему перекладацьких координат, орієнтуючись виключно на словникові дефініції і використовувати словникові відповідності, або вбудовувати терміни в нову систему координат і шукати нові міжмовні термінологічні відповідності, оскільки потрібний для перекладу термін виявляється «обтяженим» іншим значенням. Орієнтиром у такому пошуку можуть бути синоніми того терміна, в семантиці якого відбулися зрушення.

Виявлено випадки розбіжності між теоретичними вимогами, що висуваються до термінів у лінгвістичному термінознавстві, та термінологічними реаліями українського правового поля. Існують серйозні розбіжності між такою найважливішою теоретичною вимогою, що висуваються до термінів, як відсутність синонімів, та термінологічною реальністю українського правового поля, в якому відносини синонімії між лексичними одиницями складаються в різних комбінаціях: 1) слова-синоніми у загальнолітературній мові не є синонімами в юридичному слововжитку; 2) синонімічні юридичні терміни можуть бути синонімами у своїх загальнолітературних значеннях; 3) терміни, які є синонімами в одній галузі права, можуть не бути такими в іншій галузі права. Зазначені синонімічні комбінації в силу їхньої різноманітності є фактором, що ускладнює юридичний переклад з української мови на англійську мову. В одних випадках більш ефективний підхід полягає у використанні одного й того ж терміна перекладачем у комбінації з уточнювальними словами, в інших – адекватне перекладацьке рішення допомагає знайти стратегію термінологічного конструювання.

Чимало українських юридичних термінів є багатозначними. За такої багатозначності істотною умовою розуміння значення терміна є контекст, у якому він вживається.

Використання синонімії у перекладі як орієнтира для перекладу синонімічних термінів потребує детального зіставлення обсягу значень і функціональної належності лексичних одиниць, з яких передбачається скласти українсько-англійську відповідність.

В українському правовому полі є доволі велика кількість невмотивованих термінів з непрозорою семантикою, що ускладнює переклад, оскільки фонетична оболонка терміна не завжди дає змогу зрозуміти, чи називає термін виключно українське правове поняття або поняття, що є загальним для системи українського права. Як наслідок, перекладач постає перед вибором між термінологічним конструюванням і лінгвоправовим пошуком еквівалента. Рішення про вибір стратегії перекладу залежить від конкретної ситуації та рівня правової поінформованості перекладача.

Однією з виявлених проблем юридичного перекладу є комбінаторика українських юридичних термінів. Багато юридичних термінів мають високий ступінь синтаксичної валентності, наслідком чого, крім виник-

нення великої кількості термінологічних словосполучень в одному термінологічному полі, може бути поява у терміна нового значення або висування на перший план того чи іншого аспекту його значення.

Іншою найважливішою проблемою юридичного перекладу є міжмовна паронімія. Це явище потребує особливої уваги, оскільки уявлення про «міжнародний» характер юридичних термінів, що мають подібне зовнішнє оформлення в українській та англійській мовах, виявляється у багатьох випадках помилковим.

Розбіжність обсягів значення українських та англійських термінів-паронімів може бути як повною, так і частково залежною від вектора семантичного розвитку лексичних одиниць, що становить складнощі у перекладі.

Встановлено ефективність застосування трьох перекладацьких стратегій, релевантних для юридичного перекладу: 1) при трансляції на англійську мову юридичних термінів, що позначають специфічні для української системи права поняття, стратегія термінологічного конструювання дає змогу уникнути небезпеки підміни чи змішання понять, притаманних різним правовим системам; 2) стратегії «свідомих опущень» і «свідомих спрощень» дають змогу виявити спотворення сенсу юридичного тексту, уникнути непотрібних асоціацій, а в окремих випадках – усунути «національний акцент» у перекладі, який діє у тому правому середовищі та тій правовій культурі, до яких потрапляє перекладений текст; 3) складність проблем юридичного перекладу часто потребує поєднання зазначених перекладацьких стратегій не тільки під час перекладу правового тексту, а й під час перекладу окремих термінів чи термінологічних словосполучень.

Виявлено такі словникові та лексикографічні лакуни: 1) багатозначні правові терміни часто не повністю висвітлено в існуючих українсько-англійських юридичних словниках, які фіксують не всі значення цих полісемантичних одиниць, що ускладнює переклад, оскільки перекладач не має у своєму розпорядженні докладних та чітко структурованих словниково-довідкових джерел; 2) враховуючи, що для семантики деяких юридичних термінів характерна наявність відтінків одного й того ж значення, які можуть надавати терміну прикметники, що вживаються разом з ним, найважливішим завданням перекладу стає передача нюансування значення зі збереженням загальноправового змісту; 3) не повною мірою усвідомлюється укладачами двомовних українсько-англійських юридичних словників і таке явище, як міжмовна паронімія. Наслідком цього є включення до словників варіантів перекладу, які не завжди коректно відбивають реальну картину англійського юридичного слововживання.

Отже, як джерела під час прийняття перекладацьких рішень повинні використовуватися: 1) двомовні спеціальні словники; 2) англійські та українські одномовні термінологічні словники; 3) законодавчі та інші юридичні документи, що відбивають поточну юридичну практику; 4) коментарі фахівців у галузі права; 5) певні інтернет-ресурси (офіційні інтернет-сайти органів судової влади та юридичних відомств, електронні версії професійних юридичних, лінгвістичних та лінгвоправових видань тощо).

Для з'ясування значень проблемних для перекладу термінів може виявитися необхідним: 1) звернення не лише до чинних редакцій нормативних документів, а й до тих, що втратили чинність, але містять важливі для цілей перекладу визначення та пояснення; 2) проміжні умовно перекладацькі дії – переклад з української юридичної мови на українську загальнозрозумілу, що передує добору англійського відповідника.

Будь-які міжмовні, і особливо термінологічні відповідності, підібрані за принципом першої асоціації, в юридичному перекладі вимагають лінгвоправового аналізу з метою недопущення помилок юридичного характеру.

У юридичному перекладі особливу важливість має наявність ґрунтовних фонових правових знань, високий рівень правової поінформованості перекладача та його правової культури у найширшому значенні слова (включаючи вміння користуватися різними джерелами правової інформації) для того, щоб: а) знайти правильне перекладацьке рішення; б) виділити потрібний термін у складі можливих варіантів перекладу; в) вибрати правильну стратегію перекладу та межі її використання; г) ідентифікувати та аналізувати складні лінгвоправові явища.

Юридичному перекладачеві в багатьох випадках доводиться не тільки шукати лінгвоправовий компроміс, який дає змогу досягти в перекладі балансу між можливостями англійської мови та традиціями англійського слововживання, з одного боку, та адекватною передачею реалій української правової системи – з другого боку, а й пам'ятати про межі, у яких можливий подібний компроміс. Неправильне перекладацьке рішення може призвести до виникнення не тільки лінгвістичних, а й юридичних, фінансово-економічних s політичних ризиків, ускладнюючи взаєморозуміння та взаємовідносини.

Отже, юридичний переклад з української мови на англійську та з англійської мови на українську є двома різноспрямованими, взаємозбагачувальними та тісно взаємопов'язаними процесами. Взаємозв'язок виявляється у тому, що проблема перекладу з рідної мови іноземною, може бути джерелом рішення для ситуації під час перекладу у зворотному напрямі. У зв'язку з особливою важливістю забезпечення правової коректності перекладеного тексту урахування подібної «діалектики» юридичного перекладу є істотним елементом перекладацької практики.

Подальшого дослідження вимагають проблеми юридичного перекладу, зумовлені високою частотністю абстрактних іменників і номінативних ланцюжків в українській юридичній мові. Окремою проблемою юридичного перекладу з української на англійську є «зворотний» переклад запозичених лексичних одиниць, що набувають в українській мові нових значень і відтінків. Подальшого вивчення потребує й питання співвідношення юридичної повноти та мовної надмірності правового тексту у світлі перекладу. Вирішення подіб-

них проблем у перекладі з української мови на англійську розширює перекладацький світогляд та озброює перекладача додатковими знаннями, які можуть використовуватися при перекладі у зворотному напрямі.

---

[1] Яцишин Н. П. Юридична термінологія як спеціалізована система правових понять. *Термінологічний вісник*: зб. наук. пр. Київ: ІУМ НАНУ, 2013. Вип. 2(2). С. 99–103.

[2] Згурська В. Г. Структурно-семантичні характеристики юридичної термінології англійської мови у рамках україномовного перекладу. *Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство: Міжвуз. зб. наук. ст.* 2010. Вип. XXIII, ч. 2. С. 535–542.

[3] Яцишин Н. П. Названа праця.

[4] Шеремета Н. Правнича термінологія української мови та процеси творення. *Вісник Національного університету Львівська політехніка. Проблеми української термінології.* 2013. С. 120–123.

[5] Яцишин Н. П. Названа праця.

[6] Стоянова Т. В. Проблеми класифікації юридичної термінології та її переклад. *Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського.* 2018. № 27. С. 189–197.

[7] Там само.

[8] Ляшук А. Н. Зіставний аналіз структури правничих термінів генетично неспоріднених мов (української та англійської мови). *Мова і культура*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго. Вип. 7. Т. 2: Культурологічний підхід до викладання мови і літератури. 2004. С. 155–160.

[9] Згурська В. Г. Названа праця.

[10] Качмар Н. В. Вивчення юридичної термінології на заняттях іноземної мови за професійним спрямуванням у вищий школі. *Філософські обрії сьогодення:* збірник наукових праць / за заг. ред. Г. Д. Берегової. Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2019. С. 114–119.

[11] Ляшук А. Н. Названа праця.

[12] Згурська В. Г. Названа праця.

[13] Дорда С. В. Складності перекладу юридичної термінології. *Науковий вісник Волинського національного ун-ту ім. Л. Українки. Серія Філологічні науки. Мовознавство*. Луцьк. 2011. № 6 (Ч. 2). С. 39–43.

[14] Манжос Я. Ю. Особливості функціонування термінів, що позначають злочини проти людини. Матеріали І Міжвуз. наук.- практ. конф. *«Актуальні проблеми філології: мовознавство, перекладознавство та методика викладання філологічних дисциплін»*. Маріуполь: ПДТУ, 2010. С. 141–145.

[15] Усенко І. Б. *Українська юридична термінологія*. *Українське державотворення: невитребуваний потенціал*. Київ, 1997.

Резюме

Солодка А. К. **Переклад лінгвоправових явищ як акт міжкультурної комунікації різних правових систем.**

У статті представлено аналіз лінгвоправових явищ української юридичної термінології в аспекті перекладу англійською мовою з урахуванням динаміки розвитку українського правового дискурсу та лінгвокультурних факторів, обґрунтовується доцільність застосування лінгвістичних підходів і принципів перекладу як акту міжкультурної комунікації різних правових систем.

На основі аналізу наукових праць з термінознавства, теорії та практики перекладу, міжкультурної комунікації, права, порівняльного правознавства та юридичної техніки у статті описано сучасну термінологічну ситуацію в українському юридичному дискурсі та розглянуто юридичну термінологію як її складову частину, що відбиває актуальні мовні, правові, політичні, економічні та культурні тенденції.

Ключові слова: лінгвоправове явище, міжкультурна комунікація, стратегії перекладу, термінологічне поле, терміносистема, юридична термінологія.

Summary

Anzhelika Solodka. **Translation of linguistic and legal phenomena as an act of intercultural communication of different legal systems.**

The article presents the analysis of linguistic and legal phenomena of Ukrainian legal terminology in translation into English, taking into account the dynamics of the development of Ukrainian legal discourse, linguistic and cultural factors. The expediency of applying linguistic approaches and principles of translation as an act of intercultural communication of different legal systems is substantiated.

Based on the analysis of scientific works on terminology, theory and practice of translation, intercultural communication, law, comparative jurisprudence and legal techniques, the article describes the current terminological situation in the Ukrainian legal discourse and considers legal terminology as an integral part of it, which reflects current linguistic, legal, political, economic and cultural trends.

The influence of objective factors on the translation of Ukrainian legal terminology was studied: the presence in the corpus of Ukrainian law terms of terminology, which is a linguistic heritage of the Soviet era, and terms reflecting Ukrainian legal specificity, which does not have analogues in other legal systems; lack of official translations into English of the most important Ukrainian laws and other normative legal acts, etc. and subjective factors: insufficient legal awareness of translators and the presence of common terminological errors.

The difficulties of legal translation from Ukrainian into English caused by the above-mentioned factors are analyzed on the corpus of text and dictionary examples, and the approaches to their solution based on the systematization of terminological problems are presented.

A set of legal translation strategies that provides a differentiated approach to terminological problems is systematized.

The multifaceted study of legal translation problems led to the use of a complex analysis methodology, which includes linguistic-legal, linguistic-cultural and comparative analysis, as well as lexical-semantic, conceptual, component, contextual and corpus analysis with elements of systemic analysis.

Key words: linguistic and legal phenomenon, intercultural communication, translation strategies, terminological field, terminological system, legal terminology.

До відома авторів

Просимо Вас дотримуватися правил підготовки, комплектації та оформлення рукописів для «Часопису Київського університету права». Авторські рукописи мають бути оформленими відповідно до державних стандартів і відповідати вимогам Постанови ВАК України No7-05/1 від 15.01.2003 р.: *«...приймати до друку... лише наукові статті, які мають такі необхідні елементи: постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор; виділення невиділених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі»* (Бюлетень ВАК України, №1, 2003).

1. Редакція приймає до друку статті українською або англійською мовою.

Файл з текстом наукової статті має містити:

– відомості про автора (ім'я, по батькові повністю, прізвище, науковий ступінь, вчене звання) українською та англійською мовами, (посада, місце роботи, e-mail);

– ORCID;

– розширене УДК статті;

– назва статті – українською та англійською мовами;

– розширена анотація (1–1,5 сторінки: шрифт – 14 pt; інтервал між рядками – 1,5 pt) українською та англійською мовами;

– ключові слова (5–7 слів або словосполучень) українською та англійською мовами;

– назви файлів повинні містити прізвище автора (наприклад: Іваненко_стаття.doc; Іваненко_анотація.doc).

2. Авторам (співавторам), які не мають наукового ступеня, потрібно надіслати рецензію доктора/кандидата юридичних наук, який є фахівцем у галузі знань, що стосується тематики поданої наукової статті.

3. Вимоги до оформлення тексту рукопису.

3.1. Папір формату А4; параметри сторінки: верхній і нижній береги – 20 мм, лівий – 30 мм, правий – 15 мм; шрифт Times New Roman – 14 pt.; інтервал між рядками – 1,5.

3.2. Посилання на джерела в тексті статті нумеруються в порядку наростання і оформлюються як кінцеві виноски в порядку згадування в тексті арабськими цифрами в автоматичному режимі. Опис використаних джерел подається мовою оригіналу і оформлюється відповідно до Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015.

3.3. Після опису використаних джерел подається References – список використаних джерел, транслітерований латиницею і оформлений відповідно до міжнародного стилю оформлення наукових публікацій APA (American Psychological Association) style. Назви періодичних видань (журналів) наводяться відповідно до офіційного латинського написання за номером реєстрації ISSN. До джерела необхідно додати позначення про мову оригіналу (наприклад: [in Ukrainian]) і цифровий ідентифікатор DOI (в разі наявності).

3.4. Авторські примітки оформлюються наприкінці сторінок з використанням символу * як знаку виноски.

Матеріали, надані з порушенням зазначених вимог, не публікуються.

Редакція залишає за собою право відхиляти статті:

- які не відповідають проблематиці журналу;
- які, на думку редакції, не відповідають науковому рівню журналу;
- які містять грубі помилки та неточності;
- які мають ознаки компілятивного відтворення ідей і матеріалів інших авторів.

Автор несе відповідальність за достовірність викладеного матеріалу, належність останнього йому особисто та якість перекладу цитат з іншомовних джерел.

Редакційна колегія має право рецензувати, редагувати, скорочувати та відхиляти статті.

Публікації здійснюються на платній основі.

«Часопис Київського університету права» внесено до переліку фахових видань за спеціальністю «Юридичні науки», категорія «Б» (наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019)

«Часопис Київського університету права» внесено до Міжнародної наукометричної бази «Index Copernicus International» (Польща)

Ліцензійною угодою від 10.10.2014 р. «Часопис Київського університету права» внесено до Міжнародної наукометричної бази даних «HeinOnline» (США)

Київський університет права НАН України

вул. Академіка Доброхотова 7а, м. Київ, 03142 тел.: +38(067)-403-17-51

Відповідальний редактор: Коваль Яна Сергіївна

www.chasprava.com.ua e-mail: chaspravak@gmail.com

Нагадуємо:

відповідальність за достовірність інформації, що міститься в статтях і повідомленнях часопису, лежить на їхніх авторах; у статтях і повідомленнях часопису висловлені погляди їхніх авторів, які не завжди збігаються з поглядами редакції; рукописи і рецензії авторам не повертаємо.